

STAVOVI PREMA GLOBALIZACIJI: PRIMJER STUDENATA VETERINARSKOG I ŠUMARSKOG FAKULTETA U ZAGREBU¹

Konstanca KORENČIĆ KAMPL
Veterinarski fakultet, Zagreb

Anđelka ŠAJKOVIĆ
Šumarski fakultet, Zagreb

UDK: 316.64-057.875(497.5):316.42.052

Prethodno priopćenje

Primljeno: 12. 3. 2002.

U ovom su radu autori pokušali istražiti uočavanje fenomena globalizacije u stavovima dijela studentske populacije. Koristili su se definicijom po kojoj je globalizacija pojava društvenih odnosa na daljinu, gubitak moći i autoriteta država-nacija te proces integriranja nacionalnih ekonomija u integralnu svjetsku ekonomiju. Istraživanje je provedeno u listopadu 2001. godine anketnim upitnikom koji se sastojao od 36 ponuđenih tvrdnja svrstanih u tri skupine: a) razumijevanje pojma globalizacije, b) moguće posljedice globalizacije, c) mogućnosti i posljedice globalizacije u Hrvatskoj. Anketirano je 338 ispitanika. Rezultati su pokazali da, prema t-testu, postoji statistički značajna razlika samo u nekoliko varijabla. Pokazalo se da su studenti Veterinarskog fakulteta, između ostaloga, skloniji stavu da je globalizacija dominacija čovjeka nad prirodom i da će biti narušena raznolikost životinjskog svijeta. Na razini latentnih dimenzija izdvojeni su sljedeći faktori: 1. Dominacija čovjeka nad prirodom s njezinim uništavanjem; 2. Bogata i sigurna Hrvatska; 3. Faktor ugroženih kultura uz protivljenje procesima globalizacije; 4. Faktor nadnacionalnih institucija i multikulturalnosti; 5. Izrazito pesimistična orijentacija prema globalizacijskim procesima u Hrvatskoj; 6. Optimistička orijentacija u vjerovanju u visoku tehnologiju.

¹ Rad je u smanjenom opsegu i s manjim dijelom rezultata bio predstavljen na međunarodnom skupu *Globalizacija i hrvatsko društvo*, održanom u organizaciji Hrvatskog sociološkog društva u Zagrebu 16. i 17. studenoga 2001.

Konstanca Korenčić Kampl, Veterinarski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu, Heinzelova 55, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: vecon@zg.tel.hr

U recentnoj znanstveno-teorijskoj i publicističkoj produkciji te političkoj retorici, kao i u svakodnevnom govoru, tema globalizacije zauzima dominantno mjesto. Jedni je smatraju veli-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

kim izazovom čovječanstva, drugi upozoravaju na njezine svijetle i tamne strane (Candland i Sil, 2001.). Treći drže da je to konjunktorni izraz za novu podjelu svjetske moći, tj. da postoje gubitnici i dobitnici globalizacijskoga procesa (Hurrell i Woods, 1999.). Neki autori taj pojam razmatraju i interpretiraju stavljajući ga u konceptualni i analitički red te tako određuju mjesto i značenje svih, i općih i posebnih aspekata globalizacije (Kalanj, 2001.). Albrow prijelaz u globalno doba definira kao epohalnu mijenu. Globalizacija doista jest promjena, jer dovodi do toga da se prakse, vrijednosti, tehnologije i drugi ljudski proizvodi rasprostiru širom svijeta. Cijeli Globus postaje žarište ljudskih aktivnosti. Središnju nit globalizacije i-pak tvore razne vrste povezanosti. Među njima su najvažnije: biološka povezanost ljudske vrste, univerzalna sposobnost ljudskih bića da međusobno komuniciraju, putna povezanost svijeta, svjetska mreža ekonomske razmjene i doticaji među ljudima i narodima koji obuhvaćaju cijelo čovječanstvo, ali globalno društvo i globalni sustav nisu isti: društvo i sustav su oprečni. Stoga je možda bolje govoriti o sintagmi konfiguracija globalnoga doba nego o globalnom sustavu, jer konfiguracija upućuje na otvorenost društvenih procesa (Albrow, 1996.). Taj antisustavni smisao točno pogađa još neshvaćenu narav globalizacijskih procesa. Primjerice, samouvjerena linearnost modernog razvoja nije se stidjela svojega ekspanzionizma prema prirodi, stvorivši društvo globalnoga rizika. Jedna od ključnih konzekvencija globalne konfiguracije jest sve izrazitija potreba rekonceptualizacije države. S druge strane, globalizaciji se suprotstavljaju žilave enklave kulturne zasebnosti i izoliranosti, primjerice islamski fundamentalizam. Vrlo je čvrsta tvrdnja da globalizacija prijeti uništenjem sociokulturnog kapitala (Katunarić, 1998.; Štulhofer, 2001.). Nju danas također određujemo kao posljednji stadij u stalnom procesu društvene promjene koja je započela industrijalizacijom i modernizacijom u Europi. Ona je višestoljetni proces (Wolf, 1982.; Mihelj, 2001.) koji možemo definirati kao proces pretvaranja odvojenih nacionalnih ekonomija u integralnu svjetsku ekonomiju. U društvenoj sferi očituje se kao pojačavanje društvenih odnosa na daljinu, a u području javnosti iskazuje se kao gubitak moći i autoriteta država – nacija. Kao termin i kao proces u trajanju globalizacija postaje prepoznatljiva, a ljudi s vrlo različitim ideološkim pogledima počinju prema njoj osjećati animozitet, unatoč svim tumačenjima o njezinoj nužnosti (Šporer, 2000.). Pitanje je: zašto? Odgovor je sadržan u kontroverzijama koje uključuje ovaj proces. Odnosno, svijet se sve više organizira po načelima velike tvornice u kojoj nema mjesta ni za što za što se ne zna čemu služi i kamo pripada. Danas je to novo sistematiziranje svijeta kao organizacije – poretka višega reda, ali s više kulturne entropije kao unifikacija (Šporer, 2001.). To se o-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

čituje u globalnoj primjeni angloameričkoga "koda" koji simbolizira opća upotreba engleskoga jezika u kolanju informacija (Heršak, 2001.). Glavni uzroci globalizacije su nedvojbeni. To su ekonomija, tehnologija i ideologija. Tu nema kontroverzija (Šporer, 2000.). Glavne posljedice koje oslikavaju globalizaciju kao kontroverznu pojavu su: dekompenziranje tradicionalnih kulturnih osnova, njihovih etosa i formiranje novoga pogleda na prirodu, s novim, često suprotstavljenim interesima, dominacijom tehničkog svijeta i vladavinom prava (Cifrić, 2000b). U skladu s tim, neki autori ukazuju na one njezine posljedice koje prijete uništenju sociokulturnoga kapitala (Katuarić, 1998.; Štulhofer, 2001.).

Danas se u svijesti i običnih ljudi i znanstvenika koji se bave tom vrućom temom pojam globalizacije oblikuje kao "novi totalitet". Odnosno, doba globalizacije potiče reflektivnu energiju suvremenoga čovjeka na ponovno propitivanje velikih i malih, bitnih i nebitnih, trajnih i efemernih tema društvenog života. Taj se pojam postupno i spontano nameće kao "novi totalitet", i to u vremenu u kojemu je proglašena nemogućnost mišljenja o totalitetu (Baruzzi, 1997.). No, to nije totalitet u uvriježenom smislu. Pojam je i kontroverzan i demistificirajući. On zahtijeva stalnu redefiniciju nekoć stabilnih i usuglašanih pojmova koji su se upotrebljavali kao gotove referencijalne činjenice, na primjer civilizacija. Njezinu se statusu pripisuje nova funkcionalna uloga. Znači da je totalitet globalizacije određen poimanjem bitnih funkcija civilizacije. Ona više nije rezultat povijesnih procesa, nego glavni akter povijesti. Redefinira se pojam civilizacije kao najvišega stupnja razvoja čovjekove slobode u odnosu na sirovu prirodu, ili kao normalnog atributa čovječnosti ili postupnog hoda čovječanstva prema apsolutnom savršenstvu. Redefinira se također civilizacija tumačena kao jedinstvena opća norma kojoj treba privesti sve ljude (Čolić, 1999.; Kalanj, 2000.) Razgradnjom i nadogradnjom toga jedinstvenog modela, spoznajom o mnoštvu civilizacija, načelo jedinstvenosti zamijenjeno je načelom pluralizma. Riječ je o susretu s "drugima" i njihovu postupnom prihvatanju i respektiranju (Čolić, 1999.). Pluralističko načelo razumijevanja različitih civilizacijskih kodova potisnulo je univerzalističko načelo. Tako dolazimo do problema kulture u kontekstu globalizacije. To je problem kulture shvaćen kao način na koji čovjek živi i materijalno i duhovno, pa je tako svaki program promjena kulturni program (Kalanj, 2000.). Odnosno, kultura je metodičko polazište i zrcalo promjena i razvoja. Čovjek živi u planetarno doba s velikim tehnološkim izazovima globalnoga menadžmenta. Jedan od njih je, na primjer, geokibernetika – upravljanje zemljom jedinstvenim tehničkim sustavom koji može čovjeka pretvoriti u transmitera. Taj pristup polazi od tehničkih mogućnosti, ali provocira duhovne odgovore (Cifrić, 2000c, 394). Programiranje budućno-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

sti suprotstavlja se slobodi čovjeka. To zahtijeva oblikovanje čovjekove rodne svijesti kao kulture zajedništva. A to oblikovanje, naravno, neće ovisiti o znanstvenim i tehničkim mogućnostima, nego o ljudskoj kulturi (Cifrić, 2000b). Moguće je prikloniti se tvrdnji da je u ovom kontekstu riječ o razvijanju etike zajedništva (Zlomislić, 2001.) Naime, ne samo u svijesti ljudi već i u znanstveno-teorijskoj misli naše je vrijeme ocrtano kao veliki preokret (Polanyi, 1999.), a kraj milenija bio bi granica između stoljeća ekonomije i nastupajućeg stoljeća ekologije (Cifrić, 2000a). S druge strane, to je i stoljeće biotehnologije u kojem čovjek ulazi u nedodirljivo područje prirodne kreacije, područje života, biosfere, manipulacije genskim materijalom, pa i ljudskim genomom s prijetećim uništavanjem raznolikosti svih živih bića, i životinjskih i biljnih (Rifkin, 1999.). Dakle, vrijeme u kojem živimo iskazuje se kao vrijeme nevjerovatnih znanstvenih dosega koji, međutim, nisu praćeni jednako moćnim i utjecajnim sustavom etičkih vrijednosti, pa nam se u tom kontekstu to globalizacijsko vrijeme iskazuje kao pozicija pred odluku: globalizacija će dovesti do utopije ili antiutopije. Pritom se utopijom smatra stalna i naglašena preokupacija stvaranja nove i bolje zajednice ljudi (Korenčić, 1990.), a antiutopija je antipod. Globalizacija je i jedno i drugo, odnosno čovječanstvo više ne može opstati bez svojega znanstvenog kapitala, ali pitanje je kakav će etički okvir taj kapital imati.

U tranzicijskim zemljama djeluje tranzicijski reformizam prema kojem se, na reformistički način nastoje izvesti socijalnoliberalni zahvati, pri čemu slijedi sužavanje naslijeđenih ili novostečenih povlastica i prava koja se ne uklapaju u globalna mjerila razvijenosti (Kalanj, 2001.). Zbog sužavanja socijalnih povlastica u tranzicijskim se zemljama javljaju mišljenja, označena standardiziranim terminima kao i drugdje u svijetu – antiglobalizam, antiglobalizacijski pokreti, antiglobalizacijske skupine, alternativa globalizaciji. Stoga se tranzicijski reformizam nalazi u nezavidnoj situaciji (Kalanj, 2001.).

S obzirom na to da je Hrvatska tranzicijska zemlja koja se nastoji prilagoditi globalizacijskim procesima, zanimalo nas je kakvo mišljenje imaju o tome studenti Šumarskog i Veterinarskog fakulteta i jesu li upoznati s tim problemom.

METODOLOGIJA

Istraživanje je provedeno u listopadu 2001. godine metodom ankete na uzorku od dvije skupine ispitanika, studentima Šumarskog fakulteta i Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, i to svih godina studija. Ukupno je anketirano 173 ispitanika Šumarskog i 165 ispitanika Veterinarskog fakulteta, ili ukupno 338 studenata.

Studentima je ponuđeno 35 tvrdnja koje se odnose na pojam globalizacije, moguće posljedice globalizacije i mogućnosti i posljedice globalizacije u Hrvatskoj. Tvrdnje smo napravili prema postojećoj literaturi.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

Uz univarijatne, provedene su i multivarijatne analize rezultata. Prije faktorskih analiza značajnost korelacijskih matrica provjerena je Bartlettovim testom, a pogodnost matrica za faktorizaciju utvrđena je Kaiser-Meyer-Olkinovim testom adekvatnosti uzorkovanja. Pri odabiru faktora za ekstrakciju rabljen je *scree* test, a zadržane komponente rotirane su u smjeru *promax* pozicije.

U radu su rabljeni ukupni podaci obje skupine (N=338).

CILJ, PREDMET I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

U našem istraživanju stavova o globalizaciji obradili smo dvije skupine ispitanika. Prvu skupinu predstavljali su studenti Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, svih godišta studija. Drugu skupinu predstavljali su studenti svih godišta studija Šumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Potrebno je napomenuti da je riječ o studentima koji pripadaju dvjema različitim znanstvenim grupacijama. Područje veterinarske medicine je biomedicinska znanstvena grupacija. Područje šumarstva pripada biotehnološkoj znanstvenoj grupaciji.

Šumarski fakultet educira stručnjake koji se bave isključivo uzgojem, zaštitom i ciljanom eksploatacijom šuma. Pripadnici te profesije tretiraju šumu kao resurs. Dakle, šuma predstavlja određenu ekonomsku kategoriju koja je vidljiva u pojmu etata, odnosno šumskoga prirasta koji se može posjeći, ali i u drugim njezinim korisnim funkcijama (Šajković, 1999.). Dakle, ova profesija pripada inženjerskoj grupaciji koja aplicira znanje u svrhu eksploatacije, u ovom slučaju šume.

Studenti Veterinarskog fakulteta tijekom studija veterinarske medicine stječu medicinsku naobrazbu baziranu na anatomiji, histologiji, fiziologiji, kirurgiji itd. Oni se odgajaju kao liječnici životinja. Nakon završetka studija stječu naslov doktora medicine. Predmet rada je biološki materijal sličan ljudskom. Osnovna profesionalna preokupacija je preventivno i kurativno očuvanje života (Korenčić Kampl, 1998.).

Te dvije profesije imaju različite pristupe procesu formalne edukacije i različite profesionalne etose, pa se, stoga, može početi od pretpostavke postojanja različitih stavova prema shvaćanju uzroka i posljedica globalizacije u istraživanih grupacija.

Cilj istraživanja bio je istražiti stavove tih dviju grupacija: koliko su studenti upoznati s globalizacijskim procesom te njegovim uzrocima i posljedicama u Hrvatskoj. U istraživanju smo pošli od sljedećih hipoteza:

- studenti su upoznati s globalizacijskim procesima,
- studenti uočavaju kontroverznost globalizacijskih procesa,
- studenti su svjesni uzroka i posljedica globalizacije u Hrvatskoj,
- postoji razlika između dviju istraživanih skupina studenata (Šumarskog i Veterinarskog fakulteta).

REZULTATI

Studentima smo ponudili sljedeće tvrdnje na koje je trebalo odgovoriti s: ne slažem se, nemam mišljenje i slažem se.

Stupanj slaganja sa svakom od navedenih tvrdnja	Ne sla-	Nemam	Sla-
	žem se	mišljenje	žem se
.....			
Postotak ispitanika			
Globalizacija je...			
Slabljenje uloge države-nacije s jačanjem nadnacionalnih institucija	21,0	28,8	50,1
Jačanje uloge države-nacije s jačanjem državnih granica	58,0	28,2	13,8
Globalizacija znači značajan suverenitet nacionalne države	48,8	34,4	16,8
Globalizacija znači biti član kozmopolitske zajednice	15,2	26,3	58,5
Globalizacijom se gube kulturni korijeni i identitet	39,3	15,2	45,5
Moguće posljedice globalizacije			
Globalizacija uzrokuje sukob svjetskih civilizacija utemeljenih na konceptima najvećih svjetskih religija	32,9	18,9	48,2
Zapadna civilizacija je u konfliktu sa sobom	24,8	31,3	43,9
Zapadna civilizacija je narcisoidna	18,9	31,5	49,5
Terorizam je rezultat globalizacije	35,5	18,9	45,6
Teroristički akt širenja bedrenice uperen je protiv globalizacijskih procesa	38,9	27,9	33,2
Multikulturalna izobrazba je potrebna u rješavanju konflikta	8,3	13,6	78,0
Mogućnosti i posljedice globalizacije u Hrvatskoj			
Hrvatska kao zemlja u tranziciji može pratiti globalne procese	52,7	15,8	31,5
Globalizacijom u Hrvatskoj nestat će posve narodna kultura	52,9	16,8	30,3
Sva seoska naselja prerast će u gradska	64,1	20,4	15,5
U Hrvatskoj bi došlo do stvaranja multikulturalnog društva s nacionalnom pripadnošću bez vanjskih granica (regionalna pripadnost, Česi, Slovaci, Talijani, Nijemci itd. i Hrvati)	32,6	41,3	26,0
Globalizacija će dovesti do odlaska visokostručnih kadrova iz Hrvatske (odljev mozgova)	27,4	18,5	54,2
Globalizacija će dovesti do dolaska radnika iz istočnih zemalja u Hrvatsku (Srbije, Rumunjske, Rusije itd.)	26,6	20,3	52,8
Hrvatska će postati europska država sa slabim granicama uz protok stranog kapitala, ljudi različitih kultura	21,0	20,1	58,9
Hrvatskom društvu je potrebna globalizacija, jer ćemo tada pripadati određenom bloku i biti sigurniji	37,6	26,0	36,4
Hrvatskoj nije potrebna globalizacija i slabljenje vlastitih granica jer bi to značilo njezin nestanak i nestanak hrvatske nacije	52,5	26,9	20,6
Zbog slobodne trgovine koja teži profitu, globalizacija dolazi u sukob s etikom zaštite okoliša	17,7	23,7	58,7
Treba se koristiti internetom i prihvatiti svaku poslovnu suradnju s bilo kojom državom svijeta	35,9	15,1	49,0
Na globalnoj se razini treba sporazumijevati jedinstvenim (službenim) jezikom (npr. engleskim)	25,2	16,6	58,2
Globalizacija će omogućiti svakom čovjeku da može pronaći odgovarajući posao	40,1	32,6	27,3
Globalizacijom će Hrvatska postati bogata zemlja	45,2	39,3	15,5
Hrvatska će postati ravnopravni dio svijeta-Globusa	40,9	35,9	23,1

(nastavak na sljedećoj stranici)

(nastavak s prethodne stranice)

Stupanj slaganja sa svakom od navedenih tvrdnja	Ne sla-	Nemam	Sla-
	žem se	mišljenje	žem se
	Postotak ispitanika		
Globalizacija označava dominaciju čovjeka nad prirodom	37,2	26,5	36,3
Nestat će raznolikost (biodiverzitet) biljnoga svijeta	39,0	23,2	37,8
Globalizacija će narušiti raznolikost (biodiverzitet) životinjskoga svijeta	37,3	20,6	42,1
Zbog stjecanja materijalne dobiti počeo će jače iskorištavanje šumskoga bogatstva Hrvatske	22,3	21,4	56,4
Većom izgradnjom kapitalnih objekata narušit će se prirodni okoliš	16,7	14,6	68,8
Sve većom primjenom gen-tehnologija doći će do narušavanja cijeloga ekološkog sustava Hrvatske	25,7	24,0	50,3
Sve životinje će postati poput ovce Dolly	51,5	25,3	23,2
Globalizacija će visokom tehnologijom omogućiti očuvanje izumirućih životinjskih vrsta	38,0	27,6	34,4
Globalizacija će visokom tehnologijom omogućiti očuvanje izumirućih biljnih vrsta	35,9	28,8	35,3
Fenomen kravljeg ludila je posljedica globalnog procesa	30,7	24,5	44,8

TABLETA 1
Stupanj slaganja studenata s ponuđenim tvrdnjama o globalizaciji

Iz dobivenih rezultata, najprije smo izdvojili, prema najvišim postotcima, varijable koje prelaze 50 posto odgovora.

Rezultati pokazuju da se većina ispitanika (58,0 posto) nije složila s tvrdnjom da je globalizacija jačanje uloge države-nacije s jačanjem državnih granica te da Hrvatska, kao zemlja u tranziciji, može pratiti globalizacijske procese (52,7 posto). Većina studenata (64,1 posto) ne slaže se s tvrdnjom da će s globalizacijom sva naselja prerasti u gradska i da će posve nestati narodna kultura (52,9). Također, većina njih (52,5 posto) se ne slaže s tvrdnjom da hrvatskom društvu nisu potrebni globalizacijski procesi i slabljenje vlastitih granica – što bi značilo i njezin nestanak. Naposljetku, natpolovična većina njih (51,5 posto) ne slaže se s konstatacijom da će sve životinje, kao posljedica globalizacije, postati poput ovce Dolly.

Polovica ispitanika (50,1 posto) smatra da je globalizacija slabljenje uloge države-nacije s jačanjem nadnacionalnih institucija te da će sa sve većom primjenom gen-tehnologija doći do narušavanja cijeloga ekološkoga sustava Hrvatske (50,3 posto).

Slijede tvrdnje s kojima su se studenti složili u više od 50 posto slučajeva. Najveći postotak slaganja (78 posto) dobiven je u tvrdnji da je multikulturalna izobrazba potrebna u rješavanju konflikta i da globalizacija znači biti članom kozmopolitske zajednice (58,5 posto). Nadalje, 54,2 posto studenata smatra da će globalizacija dovesti do odlaska visokostručnih kadrova iz Hrvatske i da će doći do dolaska radnika iz istočnih zemalja (52,8 posto).

Dakle, prema stupnju prihvaćenosti navedenih tvrdnja, možemo reći da su ovi studenti dobro informirani i predviđaju što bi se moglo dogoditi kao posljedica globalizacije. Na osnovi tih rezultata možemo zaključiti da je istraživanjem obuhvaćena populacija studenata upoznata s fenomenom globalizacije.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

● TABLICA 2
Razlika u stavovima
o globalizaciji između
uzoraka studenata Šu-
marskog i Veterinar-
skog fakulteta

Međutim, valja napomenuti da oko jedne trećine ispitanika nema mišljenje o tim problemima (zastupljenost odgovora "nemam mišljenje" iskazana je u rasponu od 13 posto do 41 posto svih odgovora).

Znatan dio ispitanika (58,9 posto) smatra da će Hrvatska postati europska država sa slabim granicama te da, zbog slobodne trgovine koja teži profitu, globalizacija dolazi u sukob s etikom zaštite okoliša (58,7 posto), a to se može tumačiti njihovom bojazni kad je riječ o globalizaciji. Moguće ekološke posljedice globalizacije su, smatraju studenti, da će zbog materijalne dobiti početi jače iskorištavanje šumskog bogatstva Hrvatske (56,4 posto) te da će većom izgradnjom kapitalnih objekata doći do narušavanja prirodnoga okoliša (68,8 posto). Dakle, prihvaćanjem tih tvrdnja studenti su izrazili strah od mogućih posljedica globalizacijskih procesa.

Na kraju, spomenimo i to da oni smatraju da se na globalnoj razini treba sporazumijevati jedinstvenim službenim jezikom, primjerice engleskim (58,2 posto). Takvo prihvaćanje globalnoga prodora engleskog jezika i njegova prevladavanja nad ostalim svjetskim jezicima ukazuje na relativno visoko usvajanje *angloameričkoga koda*.

Na sljedećoj razini analize, s obzirom na to da je ispitivana populacija studenata pripadala različitim fakultetima, izvršili smo bivarijatnu analizu (t-test) s namjerom utvrđivanja eventualnih razlika među njima.

	t	M	df	p
Tvrđnja broj 7				
Zapadna civilizacija je u konfliktu sa sobom	-1.968	2.11	333	.050
Tvrđnja broj 11				
Multikulturalna izobrazba je potrebna u rješavanju konflikta	-2.671	2.61	335	.008
Tvrđnja broj 14				
Sva seoska naselja prerast će u gradska	-2.188	1.43	327	.029
Tvrđnja broj 17				
Globalizacija će dovesti do dolaska radnika iz istočnih zemalja	-2.895	2.26	333	.004
Tvrđnja broj 18				
Hrvatska će postati europska država sa slabim granicama, uz protok stranog kapitala	-2.030	2.29	331	.043
Tvrđnja broj 27				
Globalizacija označava dominaciju čovjeka nad prirodom	-2.103	1.90	334	.036
Tvrđnja broj 29				
Globalizacija će narušiti raznolikost životinjskoga svijeta	-1.992	1.95	333	.047

Prema t-testu, studenti su pokazali statistički značajne razlike kod navedenih varijabla na razini signifikantnosti $p < .01$ i $p < .05$ (tablica 2). Analizom aritmetičkih sredina vidimo da postoje određena odstupanja, odnosno ispitanici Veterinarskog fakulteta više su od ispitanika Šumarskog fakulteta skloni prihvaćanju tvrdnje 7: da je zapadna civilizacija u konfliktu sa sobom ($p < .05$), zatim da je multikulturalna naobrazba potreb-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

na u rješavanju konflikta (tvrdnja br. 11; $p < .01$). Ta je skupina ispitanika sklonija tvrdnji 17: da će globalizacija dovesti do dolaska radnika iz istočnih zemalja ($p < .01$) i da će Hrvatska postati europska država sa slabim granicama, uz protok stranog kapitala (tvrdnja br. 18; $p < .05$). Postoji statistički značajna razlika kod koje postoji nešto veća sklonost studenata Veterinarskog fakulteta nego studenata Šumarskog fakulteta, da globalizacija označava dominaciju čovjeka nad prirodom (tvrdnja broj 27; $p < .05$) i da će globalizacija narušiti raznolikost životinjskoga svijeta (tvrdnja broj 29; $p < .05$).

Dakle, prema t-testu, može se reći da postoji statistički značajna razlika kod prethodno navedenih varijabla, i to: u dva opća stava prema globalizacijskim procesima i zatim, prema samo dva ekonomska stava i prema dvjema ekološki mogućim posljedicama globalizacijskih procesa, pri čemu se, čini se, studenti Veterinarskog fakulteta neznatno više pribijavaju mogućih posljedica tih procesa. To bi se moglo tumačiti na različite načine, ali ono što nam se u ovom slučaju čini značajnim je različiti etos profesija (Šporer, 1990.) jedne i druge studentske grupacije. Naime, šumari se bave uzgojem i ciljanom eksploatacijom šume, pa im šuma predstavlja određenu ekonomsku kategoriju u obliku šumskog prirasta koji se može posjeći. Za njih šuma predstavlja obnavljajući resurs. Oni pripadaju inženjerskim profesijama koje apliciraju znanje u svrhu eksploatacije, u ovom slučaju šuma. S druge strane, kao što smo to već napomenuli, studenti Veterinarskog fakulteta u svojoj medicinskoj izobrazbi razvijaju intelektualnu osjetljivost za pitanja života, tj. za njegovo preventivno i kurativno održanje pa, sukladno tome, više razmišljaju o navedenim problemima globalizacijskih procesa i njihovim mogućim posljedicama koje bi mogle zadesiti Hrvatsku.

Stoga smo, nadalje, faktorskom analizom pokušali utvrditi postojanje latentnih dimenzija stavova studenata (tablica 3).

Prema Bartlettovu testu značajnost korelacijske matrice iznosila je 3.17 i bila značajna uz rizik manji od jedan posto. Kaiser-Meyer-Olkinov indeks adekvatnosti uzorkovanja iznosio je 0.772, što je predstavljalo značajnu vrijednost za faktORIZACIJU. Na temelju *scree* testa (slika 1) zadržano je šest faktora.

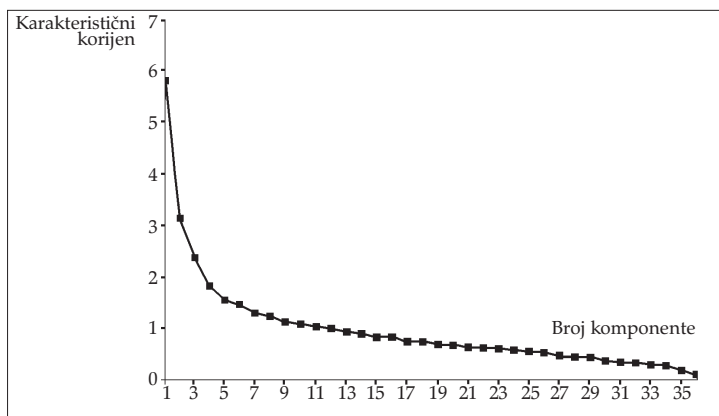
Prema sadržaju tvrdnja s najvećim projekcijama na prvom faktoru (sedam tvrdnja s projekcijama većim od .50) možemo reći da postoje razmjerno visoko međusobno povezana mišljenja među studentskom populacijom da će globalizacija narušiti raznolikost biljnoga i životinjskog svijeta, zatim da će početi, zbog stjecanja materijalne dobiti, jače iskorištavanje šuma. Studenti smatraju da će se većom izgradnjom narušiti okoliš i da globalizacija označava dominaciju čovjeka nad prirodom. Fenomen kravljega ludila, postoji mišljenje među studentima, posljedica je globalnog procesa, a sve većom pri-

mjenom gen-tehnologija doći će do narušavanja cijeloga ekološkog sustava Hrvatske. Prvi faktor definirali smo kao Dominacija čovjeka nad prirodom s njezinim uništavanjem.

➔ **TABLICA 3**
Latentna struktura stavova o globalizaciji (Promax rotacija)

Varijabla	Faktor					
	1	2	3	4	5	6
1	.221	-.174	.115	.625	.000	.000
2	.000	.188	.120	-.672	.104	.000
3	.000	.283	-.225	-.544	.000	.000
4	.000	.154	.000	.348	-.210	.280
5	.331	-.252	.684	.000	.000	.000
6	.232	.000	.634	.000	.238	.000
7	.253	-.153	.490	.112	.000	.000
8	.367	-.211	.458	.347	-.160	.000
9	.332	.000	.616	.000	.242	-.162
10	.217	.000	.593	.000	.184	.000
11	.000	.223	.000	.527	.000	.000
12	.000	.398	-.206	.130	.117	.000
13	.332	-.246	.489	-.161	.647	-.191
14	.243	.000	.244	-.104	.527	.000
15	.135	.110	.115	.156	.398	.000
16	.409	-.337	.000	.133	.204	.249
17	.347	-.121	.000	.167	.113	.270
18	.000	.000	.000	.268	.185	.216
19	.000	.662	.000	.000	-.147	.146
20	.213	-.421	.310	-.194	.607	.000
21	.474	.000	.208	.400	.000	.000
22	.000	.132	.000	.000	.438	.101
23	.182	.233	-.232	.338	.271	-.261
24	.000	.628	-.108	-.145	.107	.203
25	.000	.736	.000	.000	.000	.222
26	-.203	.714	.000	-.112	.000	.244
27	.585	.000	.296	.000	.198	.000
28	.769	-.140	.316	.000	.247	-.121
29	.834	.000	.294	.000	.213	-.128
30	.700	.000	.156	.211	.267	-.283
31	.647	-.187	.255	.190	.222	-.298
32	.537	.000	.159	.153	.335	-.510
33	.531	-.104	.210	.000	.600	-.386
34	-.192	.364	.000	.000	.000	.816
35	-.205	.375	.000	.000	.000	.812
36	.537	-.213	.377	.000	.147	.000

➔ **SLIKA 1**
Scree test

	r
1. globalizacija će narušiti raznolikost životinjskog svijeta	.834
2. nestat će raznolikosti biljnog svijeta	.769
3. zbog stjecanja materijalne dobiti početak će jače iskorištavanje šumskog bogatstva Hrvatske	.700
4. većom izgradnjom kapitalnih objekata narušit će se prirodni okoliš	.647
5. globalizacija označava dominaciju čovjeka nad prirodom	.585
6. fenomen kravljeg ludila je posljedica globalnog procesa	.537
7. sve većom primjenom gen-tehnologija doći će do narušavanja cijeloga ekološkog sustava Hrvatske	.537

	r
1. globalizacijom će Hrvatska postati bogata zemlja	.736
2. Hrvatska će postati ravnopravni dio svijeta	.714
3. Hrvatskoj treba globalizacija, jer ćemo tada pripadati određenom bloku i biti sigurniji	.662
4. globalizacija će omogućiti svakom čovjeku pronalaženje odgovarajućega posla	.628

<p>ⓘ TABLICA 4 Faktor 1: Dominacija čovjeka nad prirodom s njezinim uništavanjem</p>	<p>Izdvojene varijable u drugom faktoru ukazuju na to da studenti smatraju da će globalizacijom Hrvatska postati bogata zemlja, kao ravnopravan dio svijeta, i da joj je potrebna globalizacija, jer će tada pripadati određenom bloku – što će joj dati veću sigurnost. Prema mišljenju studenata, globalizacija će omogućiti svakom čovjeku pronalaženje odgovarajućega posla. Drugi faktor nazvali smo Bogata i sigurna Hrvatska.</p>
<p>ⓘ TABLICA 5 Faktor 2: Bogata i sigurna Hrvatska</p>	

	r
1. globalizacijom se gube kulturni korijeni i identitet	.684
2. globalizacija uzrokuje sukob svjetskih civilizacija utemeljenih na konceptima najvećih svjetskih religija	.634
3. terorizam je rezultat globalizacije	.616
4. teroristički akt širenja bedrenice uperen je protiv globalizacijskih procesa	.593

<p>ⓘ TABLICA 6 Faktor 3: Ugrožene kulture uz protivljenje procesima globalizacije</p>	<p>Treći faktor definiran je mišljenjima da se globalizacijom gube kulturni korijeni i identitet te da globalizacija uzrokuje sukob svjetskih civilizacija utemeljenih na konceptima najvećih svjetskih religija. Zatim slijedi mišljenje da je terorizam rezultat globalizacije te da je teroristički akt širenja bedrenice uperen protiv globalizacijskih procesa. Stoga smo treći faktor definirali kao Faktor ugroženih kultura uz protivljenje procesima globalizacije.</p>
<p>ⓘ TABLICA 7 Faktor 4: Nadnacionalne institucije i multikulturalnost</p>	

	r
1. globalizacija je jačanje uloge nacije s jačanjem državnih granica	-.672
2. globalizacija je slabljenje uloge države-nacije s jačanjem nadnacionalnih institucija	.625
3. globalizacija znači značajan suverenitet nacionalne države	-.544
4. multikulturalna izobrazba je potrebna u rješavanju konflikta	.527

● **TABLICA 8**

Faktor 5: Izrazito pesimistička orijentacija prema globalizacijskim procesima u Hrvatskoj

Četvrti faktor definiraju dvije varijable negativnih i dvije varijable pozitivnih projekcija. Negativne projekcije ćemo tumačiti u negativnom kontekstu, odnosno možemo reći da studenti smatraju da globalizacija nije jačanje uloge nacije ni državnih granica i da ne predstavlja značajan suverenitet nacionalne države. Sljedeće dvije varijable ukazuju na mišljenje studenata da globalizacija predstavlja slabljenje uloge države-nacije s jačanjem nadnacionalnih institucija te da je multikulturalna izobrazba potrebna u rješavanju konflikata. Stoga smo ovaj faktor definirali kao Faktor nadnacionalnih institucija i multikulturalnosti.

	r
1. globalizacijom će u Hrvatskoj nestati narodna kultura	.647
2. Hrvatskoj ne treba globalizacija i slabljenje granica jer bi to značilo njezin nestanak i nestanak nacije	.607
3. sve životinje će postati poput ovce Dolly	.600
4. sva seoska naselja prerast će u gradska	.527

● **TABLICA 9**

Faktor 6: Optimistična orijentacija u vjerovanju u visoku tehnologiju

Prema varijablama s najvećim projekcijama na peti faktor možemo reći da postoji latentno mišljenje među studentskom populacijom da će globalizacijom u Hrvatskoj nestati narodna kultura i da Hrvatskoj nije potrebna globalizacija i slabljenje granica jer bi to značilo njezin nestanak. Zatim slijedi mišljenje da će sve životinje postati poput ovce Dolly, a sva seoska naselja prerasti u gradska. Peti faktor nazvali smo Izrazito pesimistična orijentacija prema globalizacijskim procesima u Hrvatskoj.

	r
1. sve većom primjenom gen-tehnologija doći će do narušavanja cijeloga ekološkog sustava Hrvatske	-.510
2. globalizacija će visokom tehnologijom omogućiti očuvanje izumirućih životinjskih vrsta	.816
3. globalizacija će visokom tehnologijom omogućiti očuvanje izumirućih biljnih vrsta	.812

U šestom faktoru izdvojena je jedna varijabla negativne i dvije varijable pozitivnih projekcija. Prema izdvojenim varijablama možemo reći da studenti smatraju da sve većom primjenom gen-tehnologija ne bi trebalo doći do narušavanja cijeloga ekološkog sustava Hrvatske te da će globalizacija visokim tehnologijama omogućiti očuvanje izumirućih biljnih i životinjskih vrsta. Šesti smo faktor nazvali Optimistična orijentacija u vjerovanju u visoku tehnologiju.

Zaključno, na razini latentnih dimenzija dobivenih faktorskom analizom možemo reći da postoje sljedeće orijentacije kod obje skupine ispitanika:

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

1. Dominacija čovjeka nad prirodom s njezinim uništavanjem;
2. Bogata i sigurna Hrvatska;
3. Faktor ugroženih kultura uz protivljenje procesima globalizacije;
4. Faktor nadnacionalnih institucija i multikulturalnosti;
5. Izrazito pesimistična orijentacija prema globalizacijskim procesima u Hrvatskoj;
6. Optimistična orijentacija u vjerovanju u visoku tehnologiju.

Dakle, možemo reći da se na razini latentnih dimenzija izrazito potvrdila naša hipoteza o kontroverznosti pojma globalizacije. Latentno mišljenje je polarizirano, izraženo u dvije orijentacije: orijentaciji prema bogatoj i sigurnoj Hrvatskoj, nadnacionalnih institucija i multikulturalnosti te vjerovanja u visoku tehnologiju i orijentaciji prema dominaciji čovjeka nad prirodom, ugroženim kulturama uz protivljenje globalizaciji i pesimizmu prema globalizacijskim procesima u Hrvatskoj.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na temelju rezultata istraživanja možemo zaključiti da je većina studenata upoznata s pojmom i procesima globalizacije. Naime, ispitanici su se u većini opredijelili za one tvrdnje koje se preklapaju s već u teoriji dosada definiranim pojmom globalizacije. Stoga možemo zaključiti da su studenti upoznati s pojmom i procesima globalizacije, čime je potvrđena naša prva hipoteza. Također, rezultati pokazuju da je ispitivana populacija svjesna i mogućnosti i posljedica globalizacijskih procesa, što su pokazale sve tri razine provedenih analiza. Odnosno, bez obzira na njihovu dob i edukaciju koja je biotehno-loška i biomedicinska, ta populacija u većoj mjeri iskazuje svijest o fenomenu globalizacije, i općenito i u Hrvatskoj. U svakom slučaju, istraživana populacija je na sve tri razine analize senzibilno reagirala na kontroverznost istraživanih fenomena globalizacije. Studenti su, ako pretpostavimo da nisu upoznati s teorijsko-pojmovnim određenjem globalizacije zbog svoje specifične edukacije, biomedicinske i biotehno-loške, ipak registrirali njezinu poziciju između nade i tragedije. To se možda najbolje može uočiti na multivarijantnoj razini analize na kojoj, ako zanemarimo faktorski red, uočavamo dvije ispolarizirane orijentacije. Jedna je orijentacija prema bogatoj Hrvatskoj nadnacionalnih institucija i multikulturalnosti, s vjerom u tehnologiju kao osjećaj nade, a druga je pesimistična po svojoj intonaciji, izražena u dominaciji čovjeka nad prirodom, ugroženim kulturno-socijalnim kapitalom, antiglobalizmom svjetskim i hrvatskim.

Prema tome, analizom odgovora u našem istraživanju možemo reći da su studenti jasno uočili globalizacijske kontro-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

verznosti koje su izraz još nedostatnog razumijevanja njihovih konzekvencija, posebice u tranzicijskim uvjetima. Iz njihovih odgovora može se iščitati svijest o tome da postoje i gubitnici i dobitnici globalizacijskih procesa, odnosno da je nejednakost i dalje politička slika svijeta. Time su se potvrdile naša druga i treća hipoteza istraživanja. Na osnovi rezultata t-testa ne možemo zaključiti da se potvrdila naša četvrta hipoteza. Ipak, držimo da je potrebno spomenuti da je u šest tvrdnja, i to posebno onih koje se odnose na dominaciju čovjeka nad prirodom i ugroženost biodiverziteta životinjskoga svijeta – iskazana statistički značajna razlika između studenata Šumarskog i Veterinarskog fakulteta, pri čemu ovi drugi iskazuju veću osviještenost glede spomenutih tvrdnja. Tu razliku skloni smo tumačiti razlikom u njihovu profesionalnom etosu.

LITERATURA

Albrow, M. (1996.), *State and Society Beyond Modernity*, Stanford University Press, Stanford, California.

Baruzzi, A. (1997.), *Uvod u političku filozofiju novog vijeka*, Hrvatska Sveučilišna naklada, Zagreb.

Candland, C., Sil, R. (2001.), *The Politics of Labor in a Global Age: Continuity and Change in Late-industrializing and Post-socialist*, Oxford University Press, Great Clarendon Street, Oxford ox2 6DP.

Cifrić, I. (2000a), *Ekologija i bioetika*, Matica Hrvatska Zapresić, Zapresić.

Cifrić, I. (2000b), *Moderno društvo i svjetski etos*, Biblioteka časopisa "Socijalna ekologija", Zagreb.

Cifrić, I. (2000c), Upravljanje zemljom kao kulturni izazov, *Zapresićki godišnjak*, Matica hrvatska Zapresić, Zapresić, 394-424.

Čolić, S. (1999.), *Sociokulturni aspekti hijerarhizacije kulture*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Heršak, E. (2001.), *Globalizacija i hrvatski kod*, Ekonomski institut, Zagreb (str. 83-95).

Hurrell, A., Woods, N. (1999.), *Inequality, Globalization, and World Politics*, Oxford University Press, Great Clarendon Street, Oxford ox2 6DP.

Kalanj, R. (2000.), *Ideja i djelovanje*, Biblioteka časopisa "Socijalna ekologija", Zagreb.

Kalanj, R. (2001.), *Tri stajališta o globalizaciji*. Ekonomski institut, Zagreb (str. 203-219).

Katunarić, V. (1998.), Sociokulturni kapital budućnosti: neoklasični i drugi pristupi. U: M. Meštrović i A. Štulhofer (ur.), *Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj*, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, str. 205-231.

Korenčić, K. (1990.), Utopija. *Revija za sociologiju*, 21, 4, 595-605.

Korenčić Kampl, K. (1998), *Društvena uvjetovanost motivacije za veterinarsku profesiju*, Disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

Mihelj, S. (2001.), Identiteti i globalizacija: mitovi i realnost. *Revija za sociologiju*, 32 (3-4): 147-157.

Polanyi, A. (1999.), *Velika preobrazba: Politički i ekonomski izvori našeg vremena*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.

Rifkin, J. (1999.), *Biotehnološko stoljeće: Trgovina genima u osvit vrlog novog svijeta*. Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb.

Šajković, A. (1999.), *Socijalno-ekološke orijentacije u šumarskoj profesiji*, Disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Šporer, Ž. (1990.), *Sociologija profesije*. Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb.

Šporer, Ž. (2000.), Controversies of Globalisation, *Revija za sociologiju*, 31, 3-4, 165-181.

Šporer, Ž. (2001.), *Tri stajališta o globalizaciji*. Ekonomski institut, Zagreb (str. 3-25).

Štulhofer, A. (2001.), Dinamika sociokulturnog kapitala 1995-1999, *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj* (str. 219-229). Ekonomski institut, Zagreb.

Zlomislić, M. (2001.), Etika zajedništva, *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj* (str. 49-65).

Wolf, E. (1982.), *Europe and People without History*, University of California Press, Berkeley.

Attitudes about Globalization: Example of Students of Faculty of Veterinary Medicine and Forestry

Konstanca KORENČIĆ KAMPL
Faculty of Veterinary Medicine, Zagreb

Anđelka ŠAJKOVIĆ
Faculty of Forestry, Zagreb

This work tries to explore how a part of the student population perceives the globalization phenomenon. According to the definition used for the needs of the present study, globalization is the emergence of social relations caused by remote agents, the loss of power and authority of nation states, and a process involving integration of national economies into an integral world economy. The research was conducted in October 2001 through a questionnaire consisting of 36 offered answers divided into three groups: a) understanding the concept of globalization, b) potential impact of globalization, c) prospects and consequences of globalization in Croatia. The survey covered a total of 338 subjects. The results show, according to the t-test, a statistically significant variance with only few variables. Thus the students of the Faculty of Veterinary Medicine tend, inter alia, to support the notion that globalization equals man's domination over nature and is likely to disrupt the diversity

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 453-468

KORENČIĆ KAMPL, K.,
ŠAJKOVIĆ, A.:
STAVOVI PREMA...

of animal species. At the latent dimension level the following factors are singled out: 1. Man's domination over nature including its devastation, 2. Rich and safe Croatia, 3. Endangered cultures and resistance to globalization processes, 4. Supranational institutions and multiculturalness, 5. Markedly pessimistic stance to globalization processes in Croatia, 6. Optimistic attitude to and faith in high tech.

Einstellungen zur Globalisierung: Das Beispiel der Studenten der Fakultäten für Tiermedizin und Forstwirtschaft in Zagreb

Konstanca KORENČIĆ KAMPL
Tiermedizinische Fakultät, Zagreb
Anđelka ŠAJKOVIĆ
Forstwirtschaftliche Fakultät, Zagreb

Mit dieser Studie sollte ermittelt werden, ob und inwiefern unter Studenten das Globalisierungsphänomen wahrgenommen wird. Zum Zweck der vorliegenden Untersuchung operierte man mit der Definition, wonach mit Globalisierung auf die Ferne wirksame gesellschaftliche Verhältnisse gemeint sind, die einhergehen mit einem Macht- und Autoritätsverlust der Nationalstaaten sowie einem Integrierungsprozess, in dem nationale Ökonomien verschwinden und in eine integrale Weltökonomie übergehen. Die Untersuchung fand im Oktober 2001 in Form einer Umfrage statt, in der den Befragten 36 verschiedene Thesen präsentiert wurden. Die Thesen waren in drei Gruppen aufgeteilt und betrafen folgende Grundfragen: 1) Verständnis des Begriffs Globalisierung, b) mögliche Folgen der Globalisierung und c) Möglichkeiten und Folgen der Globalisierung in Kroatien. An der Umfrage nahmen 338 Personen teil. Die Resultate ließen bei nur wenigen Variablen statistisch relevante Unterschiede zwischen den Studenten der genannten zwei Fakultäten erkennen. Die Veterinärstudenten neigten eher zur Einstellung, dass die Globalisierung die Dominanz des Menschen über die Natur bedeute und dass damit der Artenreichtum der Tierwelt gefährdet sei. Auf der Ebene latent gegenwärtiger Dimensionen konnten folgende Faktoren ermittelt werden: 1) Herrschaft des Menschen über die Natur und Zerstörung der Natur; 2) Wohlstand und Sicherheit für Kroatien; 3) Gefährdung der kulturellen Vielfalt und Widerstand gegen Globalisierungsprozesse; 4) Übernationale Institutionen und Multikulturalität; 5) ausgesprochen pessimistische Einstellung gegenüber Globalisierungsprozessen in Kroatien; 6) optimistische Einstellung mittels High-Tech-Glauben.